

TEMATICA SOCIALĂ ÎN ACTIVITATEA PLASTICĂ A PICTORULUI IOSIF FERENCZY

de

STELA RADU

Perioada 1918—1921 este caracterizată în istoria mișcării muncitorești din țara noastră prin importante clarificări ideologice care au avut un rol hotărîtor în procesul de transformare a partidului socialist în partid comunist.

Anii 1918—1921 înregistrează și în Banat o intensificare a mișcării muncitorești. Elementele revoluționare dobîndesc o influență tot mai mare. Aceasta s-a concretizat în diferite acțiuni dintre care amintim: greva generală pentru apărarea libertăților general-democratice, constituirea comitetului provizoriu regional al socialiștilor din Banat, alături de altele care vor duce în final la constituirea în 1919 a partidului social-democratic în Banat, care în (2 mai) 1920 a devenit „Partidul socialist din Banat“.

În cursul anului 1920 avîntul revoluționar al maselor muncitoare din Banat s-a intensificat. Organizarea în sindicate a majorității salariaților din Timișoara, precum și valul de greve culminînd cu greva generală din 1920, sînt fapte grăitoare care oglindesc potențialul revoluționar al proletariatului din Banat.

Evenimentele epocii și-au găsit un larg ecou în publicistică, în literatură și deopotrivă ele s-au oglindit și în creația plastică bănățeană.

În prezenta comunicare ne propunem să schițăm profilul militant al pictorului din Banat: Iosif Ferenczy (1866—1925). Prin ciclul său de lucrări tematice executate în perioada 1919—1924 inspirate din realitatea socială a maselor muncitoare din Banat, pictorul constituie un exemplu elocvent al puternicului ecou al mișcării muncitorești, al înțelegerii avîntului revoluționar al maselor, precum și atașamentul său față de cauza clasei muncitoare.

Născut în anul 1866, decembrie 17, la Tg. Mureș, Iosif Ferenczy a avut o copilărie grea rămînînd orfan la 12 ani, alături de alți trei frați ai săi. La 18 ani își cîștiga deja singur existența, executînd portrete întîi vecinilor iar mai apoi angajînd mici comenzi în schimbul unor sume derizorii.

La sfaturile mamei sale care nu avea încredere în pictură ca o meserie pentru asigurarea existenței, pleacă în Ungaria și intră ucenic în atelierul unuia dintre cei mai cunoscuți fotografi ai epocii respective, pentru a învăța această meserie.

Nu abandonează însă nici desenul. Talentul său afirmat găsește recunoaștere unanimă, fapt care-l stimulează în îmbrățișarea carierei de pictor. Studiază pictura la Budapesta în condiții deosebit de grele. Au fost ani de privațiuni și muncă intensă, fiind obligat să-și plătească întreținerea la studii și să-și ajute și familia rămasă acasă.

Între anii 1892—1894 se află la Paris la Academia Julien. După o scurtă ședere la München se reîntoarce la Paris, în anul 1896. Seriozitatea preocupărilor sale din acești ani au contribuit la formarea sa artistică, la conturarea personalității lui de pictor. Din anul 1901, an în care se stabilește la Timișoara, Iosif Ferenczy desfășoară aici o bogată activitate plastică, ca portretist, peisagist sau ca pictor al unor însemnate compoziții. În prezenta lucrare ne vom ocupa de compozițiile sale cu tematică socială.

Receptiv la evenimentele epocii, cunoscând realitatea socială, artistul și-a îndreptat atenția întâi spre viața satului oglindită în câteva frumoase realizări, iar mai apoi în perioada de după primul război mondial, preocupările sale se canalizează înspre viața orașului și anume înspre marea masă de muncitori a căror viață grea o condamnă, cunoscînd-o îndeaproape, pe care îi susținea în revendicările lor.

Perioada plină de frământări care a succedat primului război mondial, Revoluția socialistă din Octombrie și puternicul ei răsunset mondial, s-au imprimat și în conștiința pictorului Iosif Ferenczy, găsindu-și o transpunere plastică în lucrarea : „Munții pornesc“¹, ecou al avîntului mișcării muncitorești.

Pictura a fost concepută ca o transpunere în plastică a unității și a voinței de neclintit a clasei muncitoare. Lucrarea, executată în anul 1919 a precedat greva generală din 1920, intuind-o însă cu multă precizie. Este o dovadă a maturizării ideologice a pictorului pe lângă maturizarea sa artistică. Masa demonstrantă este personajul principal. Ea înaintază din fundal în două coloane compacte care se contopesc în prim planul lucrării într-una singură. Bărbați, femei, copii, o singură coloană, o singură voință dîrză, un singur gînd, hotărîți, invincibili. Așa apare acest personaj colectiv în pictura lui Iosif Ferenczy. Metafora : Munții pornesc conferă și susține forța și tăria de neclintit a clasei muncitoare. Braț lângă braț, pas lângă pas, un singur piept și-o singură inimă — clasa muncitoare cu chipul luminat, pornită semet pe drumul afirmării ei definitive. Titlul original : „Cînd munții pornesc“ ilustrează și mai convingător încrederea artistului în vocația definitivă a clasei muncitoare săpată adînc pe chipurile demonstranților. Meritul artistului, cunoscător îndeaproape a realității sociale, a fost acela că a izbutit tocmai datorită acestei apropieri de masa muncitoare, să transpună plastic, utilizînd mijloace reduse, trăsăturile lui esențiale, psihologia ei avîntul maselor și încrederea în voința și unitatea lor. Culoarea susține ideea de bază. Steagul proletarului, din prim plan și alte steaguri ca un ecou în depărtare, haina femeii care i se alătură, fețele oamenilor pe care se citesc aceleași gînduri, piscurile îndepărtate, întreaga atmosferă poartă parcă pecetea acestui roșu, propriu lui Iosif Ferenczy, utilizat și în

¹ „Munții pornesc“ — ulei/carton 0,500×0,690 nr. inv. 1253.

alte lucrări, ca un simbol al ideologiei clasei muncitoare al avântului ei revoluționar.

Această lucrare care i-a atras pictorului numeroase neplăceri fiind urmărit, suspectat și persecutat, a fost urmat în anii următori de un întreg ciclu de picturi și lucrări de grafică având toate ca subiect aspecte din viața muncitorilor de la Reșița. Ele dezvăluie viața muncitorilor de la uzină, înfruntând condiții de muncă inumane. Astfel : „Fierărie“,² „Fierăria uzinei Reșița“,³ și „Cuptoare la Reșița“ constituie adevărate acte de acuzare din partea artistului.

„Cuptoare la Reșița“⁴, surprinde în cadrul unei compoziții un moment din nenumăratele ore de muncă ale lucrătorilor de la cuptoare. Imaginea dezvăluie și prin aceasta denunță un mod de viață și un mod de muncă. Întreaga compoziție este inundată de flăcări. Din mijlocul lor se întrevăd trupurile încinse ale citorva muncitori, amestecați în vîltoarea flăcărilor, înfruntîndu-le, expuși să plătească cu viața traiul lor mizer. Artistul a pătruns în mijlocul acestei realități, a reținut-o pentru posteritate în creațiile sale. Un roșu incandescent îmbracă toate contururile. Este roșul flăcărilor, al metalului încins, al trupurilor încordate în muncă. Culoarea exprimă gîndul artistului, legîndu-l pe muncitor de munca sa. Este același roșu pe care îl întîlnim persistînd și în celelalte creații abordînd teme asemănătoare.

Picturii menționate mai sus i se alătură alte două lucrări : „Fierărie“ și „Fierăria uzinei“, tot din colecția muzeului. Ele reprezintă două scene de muncă în care muncitorii surprinși în plin efort se află în centrul atenției artistului.

Fie că îl prezintă mînuind ciocanul și nicovala, fie că îl surprinde turnînd în forme metalul topit, Iosif Ferenczy transpune plastic o sinteză a realităților sociale, care au redus omul la un sclav al muncii sale, jertfă gratuită.

Lucrărilor amintite li se adaugă și cîteva creații grafice, care înfățișează cu multă spontaneitate tot scene de muncă, întărind caracterul demascator al temelor sociale din opera, lui Iosif Ferenczy.

Acest ciclu de lucrări constituie nu numai un moment important pentru activitatea plastică a artistului în special și a picturii din Banat în general, ci și un prețios document al realităților epocii.

Interpretarea fidelă a picturilor menționate facilitează înțelegerea intenției autorului lor care le-a investit cu profunde și semnificative implicații ideologice.

² Fierărie. ulei/carton, dim. 0,380×0,470 mm, inv. 1685, col. muz. Banat.

⁴ Cuptoare la Reșița, ulei/carton, dim. 0,750×0,950, nr. inv. 945, col. muz. Banatului.

³ Fierăria uzinei Reșița.

SOZIALE THEMENKREISE IN DEM KÜNSTLERISCHEN SCHAFFEN DES MALERS JOSEF FERENCZY

ZUSAMMENFASSUNG

Der Banater Maler Josef Ferenczy entfaltete eine besonders fruchtbare Tätigkeit in der Epoche zwischen den beiden Weltkriegen. Sein Schaffen war von den sozial-politischen Verhältnissen seiner Heimat beeinflusst. Zwischen 1918—21 konnte man einen Aufschwung in der revolutionären Arbeiterbewegung verzeichnen. Vorliegende Mitteilung bezieht sich nur auf seine militante Tätigkeit. Durch eine Reihe von Werke mit sozialer Thematik tritt der Maler uns als beispielhafter Kämpfer für soziale Gerechtigkeit entgegen.